

В'ЯЧЕСЛАВ ЧОРНОВІЛ – ІНТЕЛЕКТУАЛ, ПОЛІТИК, ТВОРЕЦЬ НОВІТНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

У статті проаналізовано постать В.Чорновола як високоінтелектуальної особистості, борця з радянським репресивним режимом, організатора та керівника Народного руху України, творця новітньої Української державності. Автор обґрунтовує, що діяльність державного діяча базувалася на національно-демократичних ідейних засадах та слугувала прикладом високоморальної поведінки.

Ключові слова: Україна, Народний рух України, незалежність, соборність, націонал-демократія, дисидент, місцеве самоврядування.

Унікальність постаті В.Чорновола полягає в поєднанні практично несумісних характеристик: він був творчою особистістю, моральним авторитетом, фаховим політиком, який однак міг жертвувати власними політичними інтересами заради розвитку Української державності.

Свідченням таланту В.Чорновола є:

- нереалізовані здібності до наукової діяльності, що проявилися під час студентських студій у тому числі над творчістю Б.Грінченка;
- здатність відмовитися від нав'язуваних владними інститутами радянських ідеологем, сміливість відстоювати разом з іншими дисидентами інтереси українства, незважаючи на репресії та вміння уособлювати в собі соборницькі цінності;
- талант журналіста, що дозволив видавати підпільний український часопис «Український вісник», а за часів незалежності України розгорнути видання «Час-Тіме» і «Час»;
- хист публіциста, який був підкріплений знаннями з юриспруденції та інших наук і знайшов відображення в працях В.Чорновола – «Правосуддя чи рецидиви терору?», «Лихо з розуму» (Портрети двадцяти «злочинців»), «Хроніка таборових буднів» (у співпраці), «Тільки один рік». За праці В.Чорновіл заслужено став лауреатом Державної премії України ім. Т. Шевченка (1996 р.).

Однак в умовах національних, релігійних та соціально-економічних утисків українців СРСР В.Чорновіл змушений стати політиком. Він був членом Української Гельсінської групи, одним із ініціаторів створення Української гельсінської спілки, став співтворцем, а з 1992 р. до смерті у 1999 р. головою Народного руху України. Він зумів з широкого народного фронту скристалізувати найпотужнішу націонал-демократичну партію, яка не дозволила контрреволюції реставрувати старі радянські порядки, так як сталося в Білорусі.

Значними були досягнення партії у збереженні соборності України Так, політику української влади в Криму на початку і в середині 90-х рр. ХХ ст. В.Чорновіл назвав схожою на амебу, що “стихаючим пульсуванням реагує на зовнішні подразнення”¹. У свою чергу уже в квітні 1992 р. фракція НРУ у Верховній Раді України зробила заяви з приводу захисту державної незалежності та розвитку подій довкола Криму та Чорноморського флоту з вимогами до Президента та Верховної Ради захистити державну незалежність й інтереси України².

Під час прийняття Конституції України депутати-рухівці намагалися зірвати голосування в одному “пакеті” символіки та розділу про Крим. В.Чорновіл у статті “На нашій – не своїй землі” (16 серпня 1996 р.) розцінив розширення статусу територіальної автономії Кримського півострова як “міну сповільненої дії під Українську державу”. Він відстоював інтереси кримських татар і критикував політику уряду стосовно українців автономії³.

Рух намагався стати не регіональною, а всеукраїнською партією. Так, В.Чорновіл у доповіді на ІХ Всеукраїнських зборах НРУ 12 грудня 1998 р. проголосив стратегією партії в контексті майбутніх президентських виборів 1999 р. гасло “Вперед, на Схід”. Така позиція лідера партії була викликана як утилітарним обрахунком чисельності виборців на Сході і Півдні України, так і соборницькими прагненням стати організацією, що “заслуговує на звання справжнього носія української національної ідеї і хоче мати майбутнє”⁴.

Одночасно В.Чорновіл, щоб не розколоти Україну на Східну і Західну, відмовлявся закривати очі “на шовіністичні вибрики харківської чи миколаївської влади, яка відміняє статус єдиної державної мови...”⁵.

Особливу увагу партія приділяла святкуванню дня злуки ЗУНР і УНР 22 січня 1919 р. В.Чорновіл вважав 22 січня святом Української соборності, “одним з найбільших своїх свят, не меншим за день незалежності”⁶. Починаючи від знаменитого ланцюга єднання в січні 1990 р., НРУ вів активну соборницьку політику і особливу увагу на цей аспект політичного життя звертав В.Чорновіл.

Тисячі дітей з Півдня і Сходу України відвідували на Різдвяні і Великодні свята українські родини Галичини, а дітей із Заходу приймали влітку в Причорномор’ї. Так, Галичину лише з Миколаївщини з 1991 по 2009 рр. на Різдвяні свята у рамках дитячої дипломатії відвідало більше 13 тисяч школярів⁷. Рух також готував для Сходу і Півдня України концерти і підручники, здійснював шефство над українськими школами і кораблями ВМС України.

Рух постійно реагував на антидержавні провокації представників лівих сил, що виникали в парламенті, і в цьому знаходив підтримку дружніх фракцій. Однак розкол НРУ і смерть В.Чорновола означала кінець національно-демократичної течії як окремої політичної сили в Україні, оскільки жодна політична сила цього спектру не виграла самостійно більше жодних виборів⁸.

З 1990 р. після отримання влади в результаті виборів в Львівській області Чорновіл зміг проявити свої здібності у виконавчій гілці влади. Він став першопрохідцем в справі проведення реформ, що дозволило розпочати впровадження національної символіки, релігійних та національних свят; провести зміни у питаннях власності і земельних відносин; відновити права греко-католицької Церкви; створити демократичні ЗМІ; розширити партійну багатоманітність і деідеологізувати життя; визнати вояків УПА ветеранами; розгорнути активну національно-просвітню працю в східних та південних областях України. Одночасно В.Чорновіл як голова облради виступав за розширення повноваження місцевих органів влади та обмеження так званого демократичного централізму⁹. Такі ініціативи політика відповідали як

загальноєвропейським тенденціям, так і відображали бачення автором шляху для збереження єдності країни.

В умовах економічної і політичної блокади влада західноукраїнських областей розпочала координувати свою діяльність. Така політика ініціювалася В.Чорноволом, який мав всі підстави вважати себе регіональним лідером і був прихильником максимальної економічної самостійності регіонів, але водночас й якомога жорсткішої унітарності у впровадженні державницької ідеології, у розбудові освітньо-культурної сфери¹⁰. Інтеграційна діяльність західноукраїнських політиків спричинилася до скликання 16 лютого 1991 р. у Львові спільної сесії облрад Івано-Франківської, Тернопільської і Львівської областей, яку назвали Галицькою асамблеєю.

Невдача заколоту ДКНС і проголошення Акту незалежності України 24 серпня 1991 р. створила реальні підстави для досягнення Україною незалежності. Після зникнення загрози дезінтеграції країни політик вступає в передвиборчу боротьбу за президентську посаду, що характеризує його як соборника-державника.

Отже, ідея децентралізації державного устрою В.Чорновола була спробою зберегти в єдиній державі регіони з різною історико-етнокультурною спадщиною та соціально-економічним рівнем в умовах розпаду СРСР, а також намаганням впровадити в країні демократичні засади місцевого і регіонального самоврядування.

Загалом В.Чорновіл був спроможний жертвувати власними інтересами та й інтересами партії задля інтересів Української держави. Проявом цього стало те, що В.Чорновіл і більшість демократичної опозиції погодилися в 1992 р. підтримати экс-комуністів на чолі з Л.Кравчуком заради розбудови незалежної України. З точки зору партійного будівництва така політика була помилковою, але вона не дозволила розхитати суспільно-політичну ситуацію в країні.

Моральна складова постаті В.Чорновола, якого сьогодні так не вистачає сучасним політикам, полягала в високій національній ідейності, яка була загартована в радянських концтаборах, у небажанні користуватися в реальній

політичній діяльності макіавелістськими принципами, та й у відмові від матеріальних благ. Та і загибель/вбивство 25 березня 1999 р. В.Чорновола за нез'ясованих обставин в автокатастрофі на шосе під Борисполем засвідчила, що владні антиукраїнські еліти навіть після того як організували розкол Народного Руху України боялися впливу політика як морального авторитету і лідера нації.

---

¹ Чорновіл В. Пульс української незалежності: Колонка редактора / В. Чорновіл / Вступ. Стаття та післямова Леся Танюка. – К.: Либідь, 2000. – С.46.

² Мардаренко О.В. Українсько-російські відносини у політичній діяльності Народного Руху України (1989-1988 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / О.В.Мардаренко. – Одеса, 2007. – С.11.

³ Чорновіл В. Пульс української незалежності: Колонка редактора / В. Чорновіл / Вступ. Стаття та післямова Леся Танюка. – К.: Либідь, 2000. – С.190, 207-208.

⁴ Там само. – С.558.

⁵ Там само. – С.336.

⁶ Там само. – С.123.

⁷ Діденко Ю.В. З досвіду партійно-політичної роботи Миколаївської обласної організації Народного Руху України / Ю.В.Діденко // Народний Рух України: місце в історії та політиці: матеріали VII Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 20-річчю НРУ, 28-29 травня 2009 р., м. Одеса. – Одеса: Астропринт, 2009. – С.68.

⁸ Русначенко А. Розкол у НРУ: причини, характер, наслідки / А.Русначенко // Другі Чорноволівські читання: Матеріали наукової конференції, присвяченої 75-й річниці з дня народження В'ячеслава Чорновола (Київ, 30 березня 2013 р.) / упоряд. В.Деревінський. – Тернопіль, 2014. – С.126.

⁹ Деревінський В. В'ячеслав Чорновіл. Нарис портрета політика: монографія / В.Деревінський. – Тернопіль: Джура, 2011. – С.91.

¹⁰ Адамович С.В. Погляди В'ячеслава Чорновола на державний устрій України / С.В. Адамович // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Вип. XI. Серія: Історія: Зб. наук. праць. – Вінниця, 2006. – С.381.

Adamovych S. Viacheslav Chornovil – the intellectual, politician, creator of the newest Ukrainian statehood. The article analyzes the figure of V. Chornovil as a highly intellectual person, a fighter against the Soviet repressive regime, the organizer and leader of the People's Movement of Ukraine, the creator of the newest Ukrainian statehood. The author substantiates that the activity of the statesman was based on national-democratic ideological principles and served as the example of high moral behavior.

Key words: Ukraine, People's Movement of Ukraine, independence, unity, national democracy, dissident, local self-government.